

סוטה כה

משה שווערד

1. רש"י מסכת סוטה דף כה עמוד א ד"ה עוברת על

עוברת על דת - יהודית שאינה צנועה יוצאה וראשה פרועה וטוה בשוק ומדברת עם כל אדם דאמר בכתובות בפרק המדיר (דף עב) דיוצאה שלא בכתובה.

2. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

ה' בשלטי גיבורים בכתובות שם כתב בשם הראי"ז שאין צריך להתרות בהן ולהודיען שמפסידות כתובתן, אלא די שיתרה שלא תנהגנה במנהגן הרע. וביאר הבית שמואל (קטו. יז.) דטעם הדבר לפי שהתראה נלמדת מקינוי, ולענין קינוי תנן ריש מכילתין שמתרה בה אל תסתרי עם פלוני, ולא צריך להתרות בה שתפסיד כתובתה. אך הביא שהד"מ דן מלשונות תשו' הרשב"א והרא"ש שצריך להתרות בהדיא שתפסיד כתובתה. וכן פסק בשו"ע (סוסי" קט"ו), ועי"ש בחלקת מחוקק, וראה עוד במשל"מ (סוטה ב. א.), ובדבר שאול (מא. ו.).

3. בית שמואל על אה"ע סימן קטו

(יז) שהתרה בה. בש"ג כתב דא"צ להתרות אותה שתפסיד הכתובה אלא מתרה בה סתם שאל תעשה עוד וכו' נ לכאורה דהא התראה זו נלמד מקינוי ושם תנן במתני' שמתרה בה אל תסתרי עם פלוני ולא תנא בשום מקום שמתרה בה שתפסיד הכתובה אלא בד"מ כתב דנ"ל מתשובת מהר"מ שהביא בתשובות רשב"א סי' תת"ס ובתשובת הרא"ש כלל ל"ב דצריך להתרות אותה שתפסיד הכתובה וע"ש דיש לדחות. ומשמע מכל הפוסקים עוברת על דת הן ד"מ הן ד"י צריכה התראה אלא רש"י בסוטה דף כ"ה פי' בבעיא זו אם צריכה התראה להפסיד דעוברת על ד"י משמע דס"ל אם היא עוברת על ד"מ א"צ התראה כיון דכבר הכשילו וא"צ התראה בשעת מעשה וע' במ' ובהג"א:

4. פתחי תשובה על אה"ע סימן קטו: יא

ועיין ב"ש ס"ק י"ז שנ' ומשמע מכל הפוסקים דעוברת על דת הן דת משה הן דת יהודית צריכה התראה אלא רש"י בסוטה דף כ"ה פי' בבעיא זו אם צריכה התראה להפסיד הכתובה דאיירי בעוברת על ד"י. משמע דס"ל אם היא עוברת על ד"מ א"צ התראה כיון דכבר הכשילו עכ"ל ועיין בתשו' רבינו עקיבא איגר סימן קי"ד שהביא דבספר כתוב' סתר לדברי הב"ש דהא רש"י ס"ל דיחוד הוי דאורי' א"כ הוי עוברת עד"מ ואעפ"כ בעי התרא' אע"כ דרש"י לאו בדוקא נקט ד"י. והוא ז"ל השיג עליו דהא הב"ש לא אתי עלה מצד דד"מ הוא עבירה חמורה יותר אלא מטעם הכשילתו וזהו בד"מ דמשמשתו נדה ונדומה אבל ביחוד דלא הכשילתו באמת בעי התרא' והא דנקט רש"י דת יהודית היינו דזהו מלתא דפסיקא כו' ע"ש. (עיין בתשו' מעיל צדקה סימן ס"א וגם בתשו' חתם סופר סי' קמ"ח ב"ה). ועיין בתשו' נו"כ תניינא סי' כ"ו שכ' ובנדון עוברת על דת שצריכה התראה קשה לסמוך על דעת רש"י לחוד כו' (כמו שהובא לעיל סק"ג ועמ"ש שם). ועיין בתשו' שבוי"י ח"ג ס"ס קכ"ז שכתב נלע"ד דאפילו נימא דכל עוברת על ד"מ צריכה התראה מ"מ משמשתו נדה שהיא דבר הידוע לכל הנשים אפילו שהיא עם הארץ גמורה מ"מ בשעת נישואין לומדים עמה קרובים ושכנים כיצד תזהר בנדת' שוב א"צ התראה אחרת בשעת מעשה כו' אע"ג דבתשו' הרשב"א סי' תק"ס משמע דגם במשמשת נדה בעי התרא' היינו לפי שאזיל לשיטתו שם שפסק דבעי התרא' לומר לה שתפסיד כתובת' וכל שלא אמר לה כן הוי כלא התרה בה אבל לפי הסכמת אחרונים כדעת הראי"ז בש"ג וכן משמע בב"ש וכו' כ בתשו' מהר"ח ש סימן נ"ז דא"צ לומר לה כן הרי דהתרא' בזו רק הודעה שתזהר בנדת' וזו הכל יודעים וא"צ התראה עוד יותר עכ"ל ע"ש. וזה שלא כדברי הנו"ב דלעיל:

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף כה עמוד א

וכתב הגרעק"א בתשו' [קי"ד] לתרץ דלא אמר הב"ש דהחילוק בין דת משה לדת יהודית הוא מפני חומרת העבירה אלא בדת משה הרי כבר הכשילתו ומה שייך התראה וא"כ אפילו נימא דיחוד הוי עוברת על דת משה מ"מ בהא ודאי לא הוי בכלל הפשיטות דאין צריכה התראה דהרי לא נתקיים איסור אצלו על ידה והוה כעוברת על דת יהודית ורש"י נקט דת יהודית דמילתא דפסיקא הוא.

6. שערים מצויינים בהלכה

ע"י ברמב"ם (סוטה פ"ב ה"א) אם אמר בעלה איני רוצה להשקותה, הר"ז אינה שותה ונוטלת כתובתה, ומקורו מהמשנה לעיל (כד.). וכתב במשנה למלך אני תמה בדין זה, דנהי דעיכוב השתיה בא ממנו, מ"מ למה נוטלת כתובה, הא תנן במס' כתובות (עב.) ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית, ואין ספק דאשת איש שנתייחדה עוברת על דת משה היא, דהא קי"ל במס' ע"ז (לו:): דיחוד אסור מה"ת כו', ורש"י כאן (ד"ה לאפסודי) כתב, וזו עוברת על דת היא שנסתרה עם אחרים כו', וע"י בתרומת הדשן (סי' רמב) כו', ונראה דכל אותן ששנינו דיוצאות בלא כתובה, לאו משום דעבדו איסור, דלא מצינו בשום מקום דאם האשה אכלה חלב ודם שיוצאות בלא כתובה, אלא דעוברת על דת דוקא שמכשילה את בעלה, ונודרת ואינה מקיימת, וקי"ל בעון נדרים בנים מתים, אבל משום איסורא דידה אין מפסדת כתובתה, וכמש"כ בשו"ת הרא"ש (כלל לב-ח), ודת יהודית שיוצאת בלא כתובה, משום שעשתה דבר פריצות, אימור זונה היא וזינתה תחתיו, ולא משום האיסור עצמו, ולפיכך כשנתברר דטהורה היא ואין בה עון, פשיטא דאינה מפסדת כתובתה, ומשו"ה במי שבעלה אינו רוצה להשקותה, והיא רוצה לשתנן ולברר שהיא טהורה, אינה מפסדת כתובתה.

7. תוספות שאנץ על סוטה דף כה/א

אמר אב"י לא לאוסרה עליו. וא"ת למ"ד דאוסרין על הייחוד למה לי למתני' למימר דמהני קנוי לאסרה עליו פשיטא וי"ל דאעטריך מתני' אפי' היכא דאינה אסורה משום ייחוד כגון בפתח פתוח לרשו' הרבים דאין שם משום ייחוד ואפי' הכי לענין סוטה הוי רשות היחיד וה"נ אמרי' חצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. משמע דוקא היכא דאיכא תרתי פתחא אבל היכא דליכא אלא פתח אחד הוי רשות היחיד לטומאה אי נמי כגון שבעלה בעיר דאמר בשלהי קידושין בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ואפי' הכי לענין תורת סוטה אשמעינן מתני' דחשבי' ליה לסתירה ואפי' בעלה בעיר כיון דלא משתמיט תנא בשום מקום לומר שלא תחשב סתירה לענין סוטה כשבעלה בעיר:

8. רש"ש על סוטה דף כה/א

גמרא אבע"ל עוברת על דת צריכה התראה כו' ת"ש ארוסה כו' ת"ש אלמנה כו' ת"ש ואלו שב"ד מקנין להן. ק"ל לפי מה שפסק הרמב"ם בריש ה"ס דקינוי הוא אפי' על שנים כא' ואפי' הם שני אחיה או אביה ואחיה. והרבנות הוא אף דמותרת להתייחד עמם אם מפני שהם ב' ואם מפני שהם אביה ואחיה ע"ש במל"מ. וא"כ מאי פשיטותא מכל הני דילמא מיירי בכה"ג וכבר נדפס קושלי' זו בשמי בס' יהגה חכמה בס' ע"ט:

9. מרומי שדה מסכת סוטה דף כה עמוד א

ת"ש ארוסה ושו"י לא שותות ולא נוטלות כתובה, מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה למאי לאו להפסידה כתובתה כו'. פירש"י ואי לאו דקני לה לא מפסדא אלמא צריכה התראה, וזו עוברת על דת היא שנסתרה עם אנשים. ולכאורה קשה הא הקינוי מועיל לסתירה בעת שבעלה בעיר או פתח פתוח לרה"ר שאין בזה משום יחוד. ולא הויא עוברת על דת, ומכ"מ אי קני לה נאסרה. ויהיה מזה לכאורה ראייה לרש"י ז"ל שלח קדושין דף פ' ב' במשנה, דהני נמי אסורות, ופירשנו שם דהיינו בעת שמכוונים ליחוד לעולם אסור אפילו בלי קינוי. וה"נ בסוטה מיירי בכה"ג דוקא כדאי' בירו' פ"א כאן, שדוקא נכנסה עמו ביחד ולא בזה אחר זה, שמוכח שנועדו להתייחד וזה אסור. מיהו לשיטת התוס' דבכה"ג שבעלה בעיר שרי לכתחילה, צ"ל דמכ"מ כיון שהיא רגילה בזה ונחשדת בכך, שהרי הבעל מקפיד ומקנא לה ממנו, מסתמא מצא דבר שיחול קפידתו, ודאי אסורה גם באופן זה, ומיקרי עוברת על דת. תדע דגם לשיטת רש"י הא אי' בירושלמי דמקנין אפילו מאביה או בנה, דבפי' תנן מתייחד אדם עם אמו או בתו, וא"כ אזיל הוכחת הש"ס דאפשר לפרש דהקינוי מהני להפסידה כתובתה אפילו כשהוא מקנא לה מאביה או בנה, שאין זה בכלל עוברת על דת. אלא צ"ל דכיון שהוא חושדה אסורה להתייחד עמו אפילו בלא קינוי, ומיקרי עוברת על דת. ובזה ניחא הא דאיבעי לן עוברת על דת מקיימה או אינו מקיימה, וקשה והאיך אפשר דביחוד שהיינו עוברת על דת אסור לקיימה. אלא ע"כ דוקא מתייחדת כמה פעמים והבעל חושדה, והיא אינה חוששת לדבר:

10. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

ובעיקר הקושיא: הנה יסודה הוא מספק הירושלמי דדין קינוי אינו תלוי באיסור יחוד, אך בשירי קרבן חוכך שמא הבבלי שהקשה לקמן (סוף כו). "על ידי כל עריות מקנין - פשיטא", ולא משני דקמ"ל שמקנין אף בעריות שאין בהן איסור יחוד, דשמא הבבלי פליג בזה. אולם יעוי' לקמן בהגהות חש"ל שתירץ קושיא זו באופן א.

11. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

אמר רב יהודה מדיסקרתא לא לאוסרה לבועל כבעל:
א [צ"ע דבמתני' קתני נמי ממזרת ונתניה לישראל דבלאו הכי אסורה לבועל. ותירצו מהרש"א ומהר"ן חיות דצ"ל שהבועל היה גם נתין וממזר. ועי' קר"א.
ב] המאירי כתב וז"ל "דמ"מ מועיל הוא לענין איסור לריבוי הלאוין וכן לאוסרה לבועל". וצ"ב מדוע לא נקטה הגמ' סברת המאירי דלריבוי לאוין אתי - עי' תורת הקנאות.

12. שערים מצויינים בהלכה

ומהא דאמרי' הכא שב"ד מקנין לאשתו, הביא ראייה הגאון מהרי"א מקאונא בשו"ת באר יצחק (סי' א) שאם לא היה בעל החמץ בביתו בערב פסח קודם זמן איסור חמץ, מותר להרב והב"ד הממונים על עסק מכירת חמץ של הבעלים למכור חמצו בתורת זיכוי דזכין לאדם שלא בפניו, וכמו הכא שהב"ד מקנין לאשתו, וגם כתב בשו"ע (יו"ד סי' שכח ס"ג) בעיסה שלא הפרישו ממנה חלה והבעלת בית	הלכה לשוק והעיסה מתקלקלת, יכולה המשרתת להפריש אע"פ שלא אמרה לה להפריש, וא"כ ההפרשה בלא רשות בעה"ב, והש"ך (שם סק"ה) הוכיח דגם אדם אחר יכול להפריש בלא שאילת רשות, וזהו משום דזכין לאדם שלא בפניו. ובשמ"ב ה' פסח (סי' קיד סק"ח) הבאנו מכמה פוסקים דס"ל כן.
--	--

13. תוספות שאנץ על סוטה דף כה/א

ש"מ בעי התראה ש"מ ובפתח פתוח לרשות הרבים ליכא לאוקמיה ואינה עוברת על דת דהא מסתמא כיון דאינה עוברת על דת לא היו ב"ד מקנין אותה כדי להפקיע כתובתה בכדי אבל ק' דאיתא בתוספ' דכתובות בהדיא נשים שאמרו שעוברות על דת צריכות התראה ויוצאות בלא כתובה לא התרו בהן יוציא ויתן כתובה ולמה לא הביאה כאן התלמוד ושמא דלא הוה ידע לה:

14. שערים מצויינים בהלכה

סתמא דמילתא אדם מסכים לדעת ב"ד. פרש"י וסמכין אסתם דעתיה דאינשי כו'. ידוע דברי התוס' במס' גיטין (ב: ד"ה סתם) דהיפוך מן הסתם הוא מיעוטא דמיעוטא דלא חיישינן אפי' לר"מ. וביארנו דברי התוס' דסתם עדיף מרוב, וההיפוך מן הרוב הוא מיעוט, והיפוך מן הסתם הוא מיעוטא דמיעוטא. ולכן כאן הפסידה כתובה כשאינה שותה, דאע"ג דאין הולכין בממון אחר הרוב, זהו משום דסומכין המיעוט להחזקת ממון, ואיתרע הרובא כמש"כ התוס' במס' ב"ק (כו:), אבל מיעוטא דמיעוטא לא סמכין לחזקה כדאיתא בהדיא במס' יבמות (ק"ט:), דאפי' ר"מ לא חייש לה, וכ"כ הרא"ש במס' חולין (פ"א סי' טז), וא"כ אין לומר דנסמך המיעוט שאין מסכימין לדעת ב"ד, דהא המיעוט אינה אלא מיעוטא דמיעוטא.

15. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

עוברת על דת ורצה בעלה לקיימה או אינו מקיימה:

א] בביאור הספק: הנה לעיל [דף ב. ג.] איכא מ"ד דאסור לבעל לקנאות לאשתו, ואיכא מ"ד דהוא רשות בעלמא ולא חובה. אולם היינו כשאכא חשד בעלמא, אך בסוגיין מיירי שכבר ידוע שהיא עוברת על דת ופרוצה, לזה מיבעי אי רשות בידו לקיימה.

אך מ"מ מבאר מרומי שדה דאף בעוברת על דת אין לפרש דמספקא שמא תהא אסורה עליו ממש דחיישינן שמא זינתה ונאסרה, דהא אפילו ע"י כיעור לדעת רוב הפוסקים אין מוציאין אשה מבעלה, אלא ודאי עדיין לא יצאה מחזקת כשרות, אלא דמספקא אי חיישינן שמא תזנה להבא ולכך מספקא אי מותר לקיימה - ע"י בדבריו בהרחבה.

ב] הנה בסוגיין לא נפשט הבעיא, אך כתבו תוס' (ד"ה ש"מ) דכיון שנפשט בעיא דלקמן דבעל שמחל על קנינו קנינוי מחול ממילא נפשט נמי שעוברת על דת אם רצה בעלה מקיימה. [הוכחה זו היא כפי שפרש"י דבעיית הגמ' היא באם תמצי לומר - ע"י בדברינו על רש"י ד"ה שמחל]. וכ"כ הרשב"א בכתובות עב: בסוגיא דעוברת על דת, והביאו המגיד משנה (אישות כד. טז.).

ברם הרא"ש והר"ן בכתובות שם נקטו דבעיא דלא איפשיטא היא. וכן נקטו תוס' בסוף גיטין (צ:). [מיהו אפשר שנקטו כן לצורך קושייתם אמאי לא איפשיטא בגמ', נפשט מסוגיא דהתם - ע"י מהרש"א שם]. ויתכן שסברה הרא"ש והר"ן כפי שכתב הרש"ש לעיל ה: להשיג על תוס' בסוגיין והרשב"א, דהא משכחת לה שפיר דנסתרה ואפ"ה לא הוי עוברת על דת... להלכה פסקו הטור ושו"ע (קטו. ד.) דאף שאם רצה לקיימה אין כופין אותו להוציאה, מ"מ מצוה עליו לגרשה. וכתב החלקת מחוקק (סקי"ח) דזהו דעת הראב"ד והמרדכי, אך מדברי

הר"ן משמע שהרשב"א ס"ל דאינו מצוה רק רשות, כמו שאין מצוה שלא למחול על קינויו, וכן משמע מלשון הרמב"ם (אישות כד. טז).

16. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

בעל שמחל על קינויו קינויו מחול או אינו מחול - א] לקמן נפשט דקינויו מחול. והנה האם מחילת הקינוי צריכה להיות ככל תנאי הקיום, כגון בפני עדים, ומדעת האשה ובפניה, או שמא יכול למחול אף בפני עצמו - ע"י אור שמח (סוטה א. ז.), שערי יושר (ש"א פ"ז), מנחת קנאות (על תוד"ה ש"מ), ודבר שאול (מב. ב.).

17. תוספות מסכת סוטה דף כה עמוד א ד"ה שמע מינה

שמע מינה בעל שמחל על קינויו קינויו מחול - ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה (ד).

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת סוטה דף כה עמוד א

ש"מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחול. וכתבו התוס' ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה ולכאורה צ"ב הא מסקנת הגמ' הוה דמחילה אחר שנסתרה לא מהני והרי עוברת על דת דמיא לקינא לה ונסתרה וכדלעיל וא"כ מאי פשיטא ליה והיה נראה לבאר דודאי אחר קינוי וסתירה לא מהני מחילה אבל עוברת על דת גרידא מהני מחילה ומוכח זה מפשיטות הגמ' דפשטה דבעל שמחל על קינויו הוה מחילה ומשמע מזה דאפילו לא ידעה היא מהמחילה והלכה ונסתרה נמי אינה שותה דמחילתו מהני ומותרת לו ואף על פי דזה ודאי עוברת על דת הוה דהרי הלכה ליסתר אדעתא שאע"פ שיש איסור לפי דעתה רוצה לעשותה ולא איכפ"ל דבאמת אין כאן איסור סתירה דמ"מ עוברת על דת הוה ואעפ"כ מותרת לבעלה הרי דפשיטא ליה דעוברת על דת מותרת לבעלה. (ע' קר"א).

19. ספר יוסף דעת

‘חד אמר קודם סתירה מחול, לאחר סתירה אינו מחול, וחד אמר לאחר סתירה נמי מחול’ — יש להבין כיצד מועילה מחילה לאחר שכבר נסתרה, הרי אמרה תורה שהנסתרת לאחר קינוי בעלה דנונית כודאי טמאה, שרגלים לדבר שנטמאה? [ואין לומר שמעמידים אותה בחזקת התר לבעלה, שהרי כתבו התוס' (ע' להלן כח. ד"ה אינו) שלאחר קינוי וסתירה בטלה החזקה, כי רגלים לדבר שזינתה]. ומבואר כאן, שאיסור סוטה לבעלה, איננו מפני בירור המציאות, אלא שגזרה תורה לאסרה באופן ודאי, ולכן מותנה הדבר בכל הדינים הנצרכים לקינוי וסתירה, ולכך אם מחל על קינויו, הרי בטל הקינוי ולא נתמלאו התנאים האוסרים. [ואף משום ספק זנות אינה נאסרת לולא גזרת הכתוב. והטעם לכך, מפני שנאמנת כשאומרת 'ברי' שלא נטמאתי]. (הגר"ח הלוי הל' יבום ו, יט בקיצור; שו"ת

אחיעזר ח"א א, ב; שערי ישר א, טז-יז. [הקושיא כבר נמצאת בשו"ת רעק"א — תנינא ק]. ועיקר הדבר כבר נמצא בדברי הרשב"א בחידושי ליבמות (כד:); והוכיח מכאן שלולא גזרת הכתוב אין הסוטה אסורה מן הדין — הביאו החזון איש אה"ע קל, ג, ע"ש. וע"ע חדושים ובאורים].

20. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד א

פליגי בה ר"א ורבינא ח"א קודם סתירה מחול וכו' וח"א לאחר סתירה נמי מחול - בשו"ת רעק"א (ח"ב סי' ק') והקר"א בסוגיין תמהו היאך יכול למחול לאחר סתירה, הלא בכל שמעתא דלקמן כח. מבואר דלאחר שנסתרה נעשה הספק כודאי ואסורה לבועל ולתרומה ולכהונה, ואף ילפינן מסוטה דספק טומאה ברה"י ודאי טמא, ואם יכול הבעל למחול תמוה שיהא האיסור הזה תלוי ועומד במחילת הבעל. מיהו כתב הרעק"א דהכרח לומר דסבר האי מ"ד דכיון שבלא קינוי לא היה איסור, נמצא כשמחל על הקינוי עקר הקינוי למפרע וממילא אין כאן ספק כלל. ובאחיעזר (ח"א סי' א. ב.) ביאר הדבר דאין הקינוי וסתירה בירור כלל שנטמאה, אלא גזירה"כ הוא לדונה שנאסרה, וכל זה כשנעשה הקינוי והסתירה כתנאם ותיקונם, אבל כשמחל

נתברר שלא היה קינוי וסתירה וממילא נאמנת לומר ברי לי שלא נטמאתי. וראה עוד בדברינו לקמן כח. ד"ה ומה סוטה (אות א').

וסברת מ"ד דרך קודם סתירה קינוי מחול ולא לאחר סתירה - ביאר המנחת קנאות (על תוס') לפי דמספקינן שמא כשנסתרה זינתה עמו, וא"כ מה בכך שמחל מ"מ הספק במקומו עומד, ורק קודם הסתירה מהני מחילתו לפי דנמצא שאפילו תסתר הוי סתירה בלא קינוי ולזה לא חיישינן שמא זינתה, עי"ש. ועוד בביאור המחלוקת - יעוי' מש"כ הכרם נטע (על תוס'), ודבר שאול (מב. א.), ובהרחבה בכלי חמדה (פר' נשא).

21. קרן אורה על מסכת סוטה דף כה/א

גמרא במאי קמיפלגי בית שמאי סברי שטר העומד ליגבות כגבוי דמי. יש לדקדק אכתי אמאי נוטלת כתובה אמאי לא יהיה דינה כעוברת על דת בהתראה דאבדה כתובתה ובשלמא אמר בעלה איני משקה או בא עליה בדרך דהוא גרם לה שלא תשתה אין לה דין עוברת על דת כיון דהיה אפשר להתברר כי טהורה היא וכמו שכתב גם המשנה למלך ז"ל בזה בפ"ב מהלכות סוטה (ה"א). אבל מתו בעליהם דממילא בטלה שתייתה אמאי לא תיהוי ככל הנשים דלא שוות ולא נוטלות כתובה וגם עוברת על דת היא על כל פנים. וצ"ל דסבירא להו לבית שמאי כל שהיתה ראויה לשתייה הכתובה היא בחזקתה ואפי' אירע אונס שלא שתה אח"כ מכל מקום הכתובה בחזקתה וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ד ה"א) דיכולה היא שתאמר הבא לי בעלי ואשתה ולהכי לא הוי גם בכלל עוברת על דת כיון דהיתה ראויה לשתייה ולא הפסידה כתובתה לב"ש אלא אם לא היתה ראויה לשתייה כלל או שהיא גרמה שלא לשתות כגון שאמרה איני שותה ולא דוקא מתו בעליהן אלא אפי' שאר אונס כגון שנעשה הוא חגיגה או סומא או היא. לב"ש נוטלת כתובתה ויתבאר לקמן (פרק ה' בתחילתו) בזה באונס כי האי שאירע לאחר קינוי וסתירה אי מעכב השתייה ובית הלל סבירא להו דאפי' בטלה השתייה ע"י אונס ג"כ לא נוטלת כתובה דשטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי:

22. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד ב

ב"ש סברי שטר העומד ליגבות כגבוי דמי וב"ה סברי שטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי: א] בביאור מחלוקת ב"ש וב"ה - כתב הקה"י (ב"ב סי' ל"ד) דב"ש סברי שהמחזיק את השטר נחשב על ידו כמחזיק גמור ותפוס במשועבדים, ויש לו עי"ז דין בעלות מסויימת, אך ב"ה סברי דנהי שהוא תפוס בנכסים אכתי אינו בעלים דידהו לפי שבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה. הלכך לגבי סוטה שמת בעלה עד שלא שותה - לב"ש נוטלת כתובתה מספק דנחשב שכבר זכתה בה בתורת בעלות, אבל לב"ה כיון שאיכא יורשי הבעל שהם ודאי יורשין, הגם שהיא גם נחשבת 'מוחזקת' מ"מ לענין דין הממע"ה בעלים עדיפי ממוחזק.

וראה שם שמיישב בזה כמה סוגיות שמוכח דגם לב"ה יש דין 'מוחזק' ע"י השטר העומד ליגבות, אך מ"מ לא חשיב על ידו 'בעלים' וכנ"ל.

ב] בגדר דין שטר העומד ליגבות - המנחת קנאות תמה דלב"ש בטלת ירושת בנו הבכור, שהרי אינו נוטל בראוי כבמוחזק, ונמצא שאם יש על הנכסים שטר או כתובה הוו כגבוי ובחזקת בעל השטר. וגם לב"ה קשיא דהא כתבו תוס' (ד"ה בית הלל) דהיכא שאין ספק בשטר מודו ב"ה דכגבוי דמי, וא"כ בטלת ירושת בן בכור.

וביאר דמדין 'שטר העומד ליגבות כגבוי דמי' אין נחשבים נכסי הלוה כמחזיקים בידי המלוה, שהרי ודאי יכול לסלקו במעות, אלא ר"ל שבעל השטר נחשב מוחזק בגוף החוב וכבידו דמי אבל אינו מוחזק בנכסים.

אף הקשה שלשון רש"י כאן (בסוף ע"א) "מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוה", וצ"ל דמ"מ רק מה שכנגד החוב הוא הנחשב 'ראוי', אבל כל נכסי הלוה לא חשיבי 'ראויין' אף שכולן משועבדים לחוב, דמ"מ חשיב כמחזיק המלוה רק במה שכנגד החוב ממש - עי"ש בהרחבה בדברי תוס' והראשונים בב"ב דף נ"ה בענין זה. וע"ע מחול הכרם.

ג] לענין הלכה: הנה הפוסקים נקטו בפשיטות דהלכה כב"ה דשטר העומד ליגבות לאו כגבוי דמי, אולם הביא התומים (סו. ב.) דברי מהרי"ק (שורש צ"ב) שפסק כב"ש עפ"י דברי המרדכי ביבמות סי' נ"ה, אלא שהקשה התומים שהמרדכי סתר עצמו בשארי מקומות.

23. תוספות מסכת סוטה דף כה עמוד ב ד"ה בית הלל

בית הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן - ... ואם תאמר מ"ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"נ היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא [1] "ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני' התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב"ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים [לדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק.

24. תוספות רא"ש על כתובות דף פא/א

קסברי ב"ש שטר העומד לגבות כגבוי דמי. וליכא למימר דקסברי ספק מוציא מידי ודאי דא"כ לא הוה להו למימר דנוטלת כל כתובה אלא יחלוקו כיון דשמא זנאי והיא לא הוחזקה בכתובה מעולם, אלא ודאי כיון שהוא כגבוי והרי היא מוחזקת בנכסים ואינהו בעו להוציא מידה מספק דשמא זנאי הילכך נוטלת כל כתובה. וא"ת דילמא טעמייהו משום דברי ושמא ברי עדיף ויורשי הבעל שמא זנאי קאמר, [2] ונראה לי לתרץ דשאני הכא שהברי גרוע שיודעת שאינם יכולים להכחישו ועדיף כח השמא שהרי רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

25. איזהו מקומן מסכת סוטה דף כה עמוד ב

שנאמר ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע וכו' - בסוגיין מבואר דסברת 'מי שראויה להזריע' נאמרה רק לענין איילוניות, אבל עקרה וזקינה הן בנות בנים בעצם אלא שנתמעטו אליבא דחכמים משום שאסור לקיימן וכדפירש"י במתני' כד., ואף באיילוניות עצמה מסקינן דרק רשב"א אית ליה האי טעמא ורבנן דרשי לה לדרשא אחרת. ומכאן תמוה מאד פירוש הרמב"ם במשניות דטעם דזקינה ואיילוניות אינן שותות לפי דבעינן "ונקתה ונזרעה זרע" ואלו אינן ראויות להזריע - עי' בדברינו במתני' כד. ד"ה איילוניות, אות א'.

=====

26. דף על הדף מסכת סוטה דף כה עמוד ב

בגמ': בעל שמחל על קינוייו קינוייו מחול או לא, ת"ש ואלו מב"ד מקנין להם כו' אא"ב אינו מחול כו' זילותא דבי דינא כו'.

במחנה אפרים (הל' זכי' ומתנה סי' ו') חקר באותם דברים שאמרו חז"ל דזכות הוא לו לאדם, וזכין לו שלא בפניו, דיש לדון כשנתוודע לו דבר זה שעשו בלא ידיעתו, והוא עומד וצווח שחוב הוא לו אם מתבטל או לא.

וכתב דיש להוכיח מסוגיין דאמרינן דכיון דאין מחילתו מחילה ב"ד מקנין בשבילו, ואם נימא דהוא יכול לחזור בו ולצווח שחוב הוא לו, א"כ עדיין איכא זילותא דבי דינא, דשמא כשיבא יצווח ויאמר שחוב הוא לו, אלא מוכח מזה דכל שאמרו חכמים דמינח נייחא לי', לאו כל כמינ' לומר דאצלו חוב הוא לו.

באמרי בינה (דיני פדיון הבן סי' ז') דחה ראייתו דיש לומר דשאני הכא דמן הראוי הוא לקנאות לה, ואין אדם משום עצמו רשע, וכתבו בשטמ"ק (כתובות פ"ב) דאף אינו נאמן לשים עצמו אינו חסיד, משו"ה אינו נאמן לצווח ולומר דלא ניח"ל בקנאותו של הבית דין, אבל בעלמא דחז"ל שקלו שזכות הוא לו, יכול לעכב על זה כשיודע לו.

באבני נזר (אהע"ז סו"ס קס"ד) השיג על ראייתו של המחנה אפרים דיש לומר דהכא כיון שהקינוי היתה ע"י בית דין, א"כ מה כוח ב"ד יפה ואינו יכול למחות, וכמו דמצינו מטעם זה לגבי אפוטרופסין שהעמידו ב"ד בשביל קטנים, שאם הגדילו אינם יכולים למחות (גיטין ל"ד ע"א). ולא דמי לגר קטן שנתגייר ע"י בית דין שהגדילו יכולין למחות (כתובות י"א ע"א), דהתם אין מוטל על בית דין לגייר אותם, משא"כ הכא שב"ד מוטל עליהם למיגדר מילתא דאיסורא, וכן לפקח על עסקי הקטנים, לא מהני מחאה אחר כך.